

Roca, P. (2021, 3a edició ampliada). *Los surcos del azar*. Astiberri Ediciones.

FRANCESC DELPUEYO ACEÑA

Historiador (URV) i Gestor cultural (UOC)

delpueyofeina@gmail.com

REBUT: 24/01/2022 | ACCEPTAT: 09/05/2022

Los surcos del azar, una ficció bèl·lica amb molta realitat

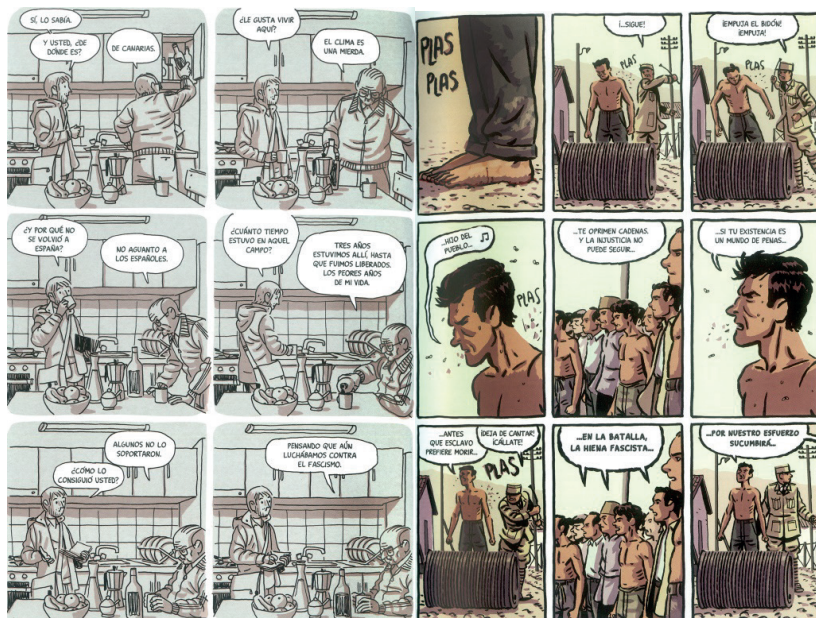
Crua, impactant, absorbent i immersiva. Amb aquestes poques paraules descriuria aquesta gran obra. *Los surcos del azar* és una història il·lustrada (o còmic, com la majoria dels amants d'aquest gènere literari acostumem a dir) que transmet moltes sensacions mentre la vas llegint, des de l'angoixa i la tristor fins a la il·lusió i la motivació. Paco Roca té una manera d'escriure i d'il·lustrar molt realista i propera, aconsegueix una immersió al lector que sols un mestre d'aquest gènere literari sap aconseguir; els diàlegs i les expressions facials dels personatges en són la prova, per posar alguns exemples. Sense pretendre-ho, quan comences a llegir i observar les vinyetes, et quedes atrapat en aquesta història fins que l'acabes.

Imatge 1. Port d'Alacant. Font: Astiberri

El que destaca més d'aquesta obra és la labor que fa per la memòria històrica i col·lectiva del país. La base sòlida i científica de documentació i informació en què està construïda la història fictícia de Miguel Campos és abismal. A més, la primera edició de l'obra es va publicar l'any 2013, dins d'un context polític en el qual s'havia deixat d'ajudar les associacions de memòria històrica. És interessant pensar què podia suposar que una novel·la amb un protagonista republicà i anarquista exiliat a França exposés tan clarament sobre el que suposava el feixisme, així com quin sentit va tenir la lluita. Moltes persones van patir i combatre a la Guerra Civil espanyola (1936-1939) i alguns, sense cap mena de descans, van continuar combatent a la Segona Guerra Mundial (1939-1945), on gran part del seu sacrifici i reconeixement van ser oblidats. Ara tocava recordar, i és el que fa aquesta obra.

Imatge 2. Entrevista i camp de treball/refugiats. Font: Astiberri

abans d'arribar a la capital francesa els protagonistes del relat passen per molts indrets com Alacant, Algèria, Líbia, Tunísia, Escòcia i França, entre d'altres, on destaquen ciutats com Orà i Écouché, per citar alguns exemples. Així doncs, es pot dir que el treball geogràfic és molt present i cuidat durant la lectura, tant des de l'aspecte narratiu com visual.

Imatge 4. Camp de batalla. Font: Astiberri

Des d'una perspectiva completament personal, puc afirmar que es tracta d'una novel·la històrica que fa justícia a la memòria històrica i col·lectiva. Una obra on qui de veritat importa són els combatents i herois que van donar la seva vida o part d'ella per combatre el feixisme, com Granell, Moreno, Dronne, Reiter, el mateix Miguel Campos i molts altres, sense passar per alt que surten personatges tan representatius com Lelerc o De Gaulle. No hem d'oblidar que moltes vegades les persones més insignificants davant de la història general i dels grans fets queden oblidades, i aquí Roca els dona veu i representació. A més, durant la lectura d'aquest còmic no es tracta d'esbrinar qui va estar realment a cada lloc i

en cada moment o si el que fan durant la història va ser exactament així o no, sinó que es tracta d'entendre i comprendre que tots els personatges representen el que molts combatents, llibertadors i soldats de la nostra història van fer. De manera molt simplificada, per a molts espanyols republicans aquella lluita contra el nazisme representava la continuació de la lluita contra Franco i un primer pas per a l'alliberació d'Espanya; el recel del bàndol republicà per haver perdut la guerra espanyola encara hi era (i és) present, i l'obra de Roca ho deixa ben clar.

A través dels protagonistes d'aquesta història, s'explica i es representa el que molts anònims van viure. I si queden dubtes de veracitat sobre alguns fets (com a molts dels historiadors que hem llegit aquesta obra segurament ens ha passat), al final d'aquesta edició hi ha un apartat titulat "Borrando el punto final", on, en una mena de conversa-debat entre el mateix Paco Roca, Robert S. Coale (historiador i hispanista nord-americà que fa dècades que estudia i investiga La Nueva) i Isana Sánchez Campos (neta de Miguel Campos), discuteixen alguns temes i aclareixen dubtes que poden sorgir al lector. D'aquesta manera, l'autor crea un espai on, després de molts anys, "esborra" el punt final de l'obra i afegeix i rectifica certes coses a la història original, però sense canviar-la.

Per tot això i més, *Los surcos del azar* és ideal per portar-la a les aules de secundària, concretament a quart d'ESO i batxillerat; parlem d'una obra de lectura que sosté tres anys de documentació i dibuix, amb l'ajuda i suport de molts especialistes sobre el tema. Una obra madura que tracta de manera realista i seriosa qüestions tan punyents com els que es poden viure en una guerra; una guerra tan crua com la que va ser la Segona Guerra Mundial. I Roca ho aconsegueix tant des de la narrativa, amb un vocabulari col·loquial i popular, algunes vegades vulgar però molt necessari (tal com parlarien uns combatents dels anys quaranta), com visualment, sense voler ser pretensiosa estèticament, sinó sobretot immersiva i amb una gran quantitat de detalls a cada vinyeta. Una obra que es pot treballar en diverses sessions (com ara en un crèdit de síntesi) i des de diverses metodologies educatives (treball per equips, treball per projectes, treball cooperatiu). L'anàlisi i la reflexió profunda és el que assegura aquesta història il·lustrada, la qual condueix per camins molt realistes i absorbents, on la didàctica juga un paper molt important.

Imatge 5. Discurs de De Gaulle a Tolosa de Llenguadoc (discurs de l'alliberació de París). Font: Astiberri

Per tant, em reafirmo quan dic que estem davant d'una ficció bèl·lica amb molta realitat. Una història d'unes persones que possiblement no van tenir un reconeixement a l'altura, almenys no des de l'inici i que no va arribar fins al cap de molt de temps. Paco Roca fa un treball exemplar i aporta una part molt important en aquest reconeixement molts anys diluït però tan merescut. Una obra valenta i atrevida, més si tornem a apreciar quan es va publicar per primera vegada, on la parcialitat de l'autor valencià és ben clara. D'alguna manera, *Los surcos del azar* també parla de llibertat d'expressió (si més no, Roca hi diu la seva), tantes vegades qüestionada al nostre país i sobretot per qui tots sabem. Per això també es tracta d'una obra descarada, sense pèls a la llengua, que provoca canvis emocionals que van succeir en tot moment i, en definitiva, necessària, amb una lectura intensa plena de matisos penetrants a la ment del lector que l'acompanyaran durant tot el trajecte. Tenim al davant una història i

uns personatges que et porten per molts camins, tan impactants i reals com va ser aquella guerra, com ho són totes i com ho és la vida mateixa. Però, com va dir Antonio Machado, “para qué llamar caminos a los surcos del azar”.

Referències bibliogràfiques

- ABELLA, A. (2016, 18 de juliol). *La guerra civil en 10 còmics*. Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica (ARMH). <<https://memoriahistorica.org.es/la-guerra-civil-en-10-comics/>> (font original: *El Periódico*. <<https://www.elperiodico.com/es/ocio-y-cultura/20160718/guerra-civil-diez-comic-5274920>>).
- CÓMICS TOMOS Y GRAPAS (2019). *Entrevista con Paco Roca*. Los surcos del azar y su forma de narrar [vídeo]. YouTube. <<https://www.youtube.com/watch?v=zjMhLauvFNE>>.
- LÓPEZ, A. *Memoria histórica*. Hablacultura. Recursos para estudiantes y profesores de español. <<https://hablacultura.com/cultura-textos-aprender-espanol/politica-y-sociedad/memoria-historica/>> (reportatge publicat a la revista *Punto y Coma*. <<http://www.hablaconene.com/inicio/revista-punto-y-coma/>>).
- SERRANO, M. (2018, 4 de novembre). *El cómic despierta conciencia sobre la memoria democrática en España*. Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica (ARMH). <<https://memoriahistorica.org.es/el-comic-despierta-conciencia-sobre-la-memoria-democratica-en-espana/>> (font original: *Publico.es*. <<https://www.publico.es/politica/memoria-publica/franquismo-comic-despierta-conciencia-memoria-democratica-espana.html>>).
- VALDERRAMA, M. de (2015, 3 de juny). *El homenaje de Felipe VI a La Nueve llega tarde*. ARMH. <<https://memoriahistorica.org.es/el-homenaje-de-felipe-vi-a-la-nueve-llega-tarde/>> (font original: *Infolibre.es*. <https://www.infolibre.es/politica/homenaje-felipe-vi-nueve-llega-tarde_1_1114005.html>).